

**ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՐՁԸ, ՔԱՂՎԱԾ ԴԱՍԵՐԸ ԵՎ
ՀՀ-ՈՒՄ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

**Աշոտ Երջանիկի Ոսկանյան
Մարգո Վարդանի Ղազարյան**

Հոդվածը ստացվել է՝ 09.09.22, ուղարկվել է գրախոսման՝ 23.09.22., երաշխավորվել է տպագրության՝ 26.10.22

Ներածություն

Յուրաքանչյուր պետություն ազգային մակարդակով, համակարգված գործողություններով իրականացնում է տնտեսական զարգացման քաղաքականություն: Որպես տնտեսական քաղաքականության ենթահամակարգ՝ գյուղատնտեսությունն ունի առանձնահատկություններ և բարձր ռիսկայնություն, ինչով էլ պայմանավորված է պետության զգալի մասնակցությունն ոլորտի զարգացման գործում:

ՀՀ ագրարային ռեսուրսների օգտագործման, գյուղական բնակավայրերում առկա սոցիալական և տնտեսական վիճակը, աղքատության բարձր մակարդակը, գյուղացիական տնտեսությունների անկայուն եկամուտները, գյուղաբնակների ցածր կենսամակարդակը և իրականացվող պետական աջակցության իրավիճակային ծրագրերն ուղղակիորեն դրդում են բարեփոխելու և կատարելագործելու ագրարային քաղաքականությունը:

Հոդվածի նպատակն է վերհանել գյուղատնտեսության պետական աջակցության միջազգային փորձը և առանձնացնել այն ծրագրային մոտեցումները, որոնք կիրառելի կլինեն ՀՀ-ում և կապահովեն ցանկալի հետազոտություն: Նպատակի իրագործման համար խնդիր է դրվել ուսումնասիրել մի շարք զարգացած և զարգացող երկրների պետական աջակցության քաղաքականությունը և առանձնացնել հանրապետությունում առավել կիրառելի ծրագրային մոտեցումները, իրականացնել ՀՀ և այլ երկրների պետական աջակցության որոշ ծրագրերի համեմատական վերլուծություն, քաղված դասերի հիման վրա առաջարկել ՀՀ-ում պետական օժանդակության ծրագրերի դրույթներ:

Գրականության վերլուծություն

Պետական կարգավորումը և պետական աջակցությունն ագրարային ոլորտում ունի անփոխարինելի նշանակություն: Այս առումով պետության դերի գնահատման վերաբերյալ տարբեր ժամանակահատվածներում տնտեսագետները տվել են իրենց մոտեցումները: Այսպես, մերկանտիլիստները (Տ. Մեն, Ա. Մոնկրետյեն և այլոք) բարձրաձայնում էին տնտեսության մեջ պետության ակտիվ միջամտության անհրաժեշտության մասին, պետական գանձարանի համալրումն իրականացնելով արտահանման խթանման և ներմուծման կանխարգելման միջոցով:¹

¹ Фунтикова А. А., Государственное регулирование сельского хозяйства в условиях переходной экономики, диссертация, 2007г.- с. 12

Դասականների մոտեցմամբ (հատկապես Ա. Սմիթ) պետությունը պետք է ապահովեր ձեռնարկատիրոջ կյանքի և սեփականության անվտանգությունը՝ երաշխավորելով տնտեսական ազատություն, հատկապես գործունեության ոլորտի ընտրություն, ազատ մրցակցություն և առևտուր:¹

Քեյնսյան մոտեցման համաձայն պետությունը պետք է ակտիվորեն միջամտեր տնտեսության ազատ շուկայական կառուցակարգերի բացակայության դեպքում, որոնք իրոք կապահովեին տնտեսության ճգնաժամից դուրս գալը: Նեոքեյնսականները (Ի. Ֆիշեր, Մ. Ֆրիդման) մերժելով քեյնսյան պահանջարկի վերարտադրության վրա ազդելը, փոխարենն առաջարկում էին անուղղակի միջոցներով ազդել առաջարկի վրա:²

Ըստ մոնետարիստների պետությունը տնտեսության վրա պետք է ազդեր միայն անուղղակի մեթոդներով: Նրանք երկրի տնտեսության զարգացման հիմնական դերը վերապահում էին շուկայական ուժերին:³

Պետական կարգավորման և պետական աջակցության խնդիրներին նվիրված աշխատանքներ ունեն նաև տնտեսագետներ Ս. Լ. Բրյուլին, Կ. Ռ. Մակկոննելլին, Լ. Ի. Աբալկինը, Ի. Բ. Ջազայտովը, Ա. Գ. Ջելդները, Ա. Ֆ. Շիշկինը, Ս. Ավետիսյանը, Է. Ղազարյանը, Հ. Ծպնեցյանը, Ա. Ոսկանյանը և այլք:

Ըստ Ա. Ոսկանյանի պետության միջամտությունը կարևոր է «առևտրի բարենպաստ ռեժիմի ապահովման, գների, հարկման, ապրանքարտադրողների եկամտաբերության, գիտատեխնիկական առաջընթացի խթանման և աջակցության մեխանիզմների իրականացման համար»:⁴

Տնտեսագետներ Ս. Ավետիսյանը և Հ. Ծպնեցյանը հիմնավորել են ՀՀ-ում գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման անհրաժեշտությունը՝ բացահայտելով այնպիսի սուբսիդավորման պայմաններ, որոնք կուղղվեն «տարածքային զարգացման տարբերությունները մեղմելուն և տնտեսավարման պայմանների համահավասարեցմանը, գյուղատնտեսության ոլորտի մրցունակության բարձրացմանը, էքստենսիվ և ինտենսիվ զարգացմանը, առկա ներուժի արդյունավետ օգտագործմանը, ապրանքային տնտեսությունների ձևավորման խթանմանը»:⁵

¹ Смит А., Исследование о природе и причинах богатства народов. Т. 1-2. – М., Л., 1935. Т. 1.- 371 с.

² Блауг М., Экономическая мысль в ретроспективе/ М. Блауг – М.: Дело Лтд., 1994

³ Фунтикова А. А., Государственное регулирование сельского хозяйства в условиях переходной экономики, диссертация, 2007г.- с. 14

⁴ А. Е. Восканян, К. Л. Карапетян// Необходимость применения механизмов государственного регулирования в аграрной сфере РА// Информационные технологии и управление. 4. Ереван: Энциклопедия – Армения, 2012.-87с.

⁵ Ս. Ավետիսյան, Հ. Ծպնեցյան// Գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքի սուբսիդավորման անհրաժեշտությունը և սկզբունքները// Մոցիալ-տնտեսական զարգացման արդի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում (հանրապետական գիտաժողովի նյութեր). – Եր.: «Գիտություն» հրատ., 2008.- 249 էջ

Հետազոտության մեթոդաբանություն

Հոդվածում շրջանառության մեջ են դրվել հայրենական և օտարերկրյա տնտեսագետների աշխատություններ, ամսագրերի և տարբեր գիտական հոդվածների նյութեր: Կիրառվել են համակարգային մոտեցման, վերլուծության և պատճառահետևանքային կապերի ուսումնասիրության մեթոդները:

Վերլուծությունների հիմքում ընկած է գյուղացիական տնտեսություններում կատարված հարցումները, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության կողմից ներկայացված «Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրերի» տարեկան հաշվետվությունները:

Վերլուծություն

Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ ոլորտի զարգացումը հնարավոր է միայն պետական աջակցության գործուն ձևերի կիրառմամբ: Զարգացած երկրներում զգալի բյուջետային միջոցներ ուղղվում են պարենային շուկաների կարգավորմանը, գյուղական բնակավայրերի սոցիալական և բնապահպանական ծրագրերին և հատկապես գյուղատնտեսական ապրանք արտադրողների աջակցմանը: Այսպես.

Եվրամիության միասնական ագրարային քաղաքականությունը պարբերաբար ենթարկվում է բարեփոխումների և ներկա փուլը հատկանշական է նրանով, որ գյուղատնտեսական բյուջեն ուղղվում է ուղղակի սուբսիդիաների և գյուղական բնակավայրերի զարգացմանը՝ շրջակա միջավայրի պաշտպանության, երիտասարդ ֆերմերների, գյուղատնտեսական արտադրության համար անբարենպաստ տարածքների, փոքր տնտեսությունների և կոոպերացման աջակցությանը (Աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1

Եվրամիության գյուղատնտեսական բյուջեի ուղղությունները ¹

Խնդիրներ	ԵՄ բյուջե	
	Ագրարային առաջին բաժին	Ագրարային երկրորդ բաժին
Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	«Կանաչ զամբյուղի ուղղակի սուբսիդիաներ»	Շրջակա միջավայրի պահպանության միջոցառումներ գյուղատնտեսության և կենդանիների բարեկեցության ոլորտում: Աջակցություն օրգանական գյուղատնտեսությանը. Natura 2000 ծրագիր
Երիտասարդ ֆերմերների աջակցություն	Լրացուցիչ վճարներ	Բիզնեսի ստեղծման և զարգացման սուբսիդիաներ: Ներդրումների ավելի բարձր սուբսիդավորում
Գյուղատնտեսական արտադրության համար	Լրացուցիչ վճարներ	Հեկտարային աջակցություն

¹ Государственная поддержка сельского хозяйства: развитие и развивающиеся страны //ЕЭК, Департамент агропромышленной политики. М-2017. стр. 4

անբարենպաստ տարածքներին աջակցություն		
Փոքր տնտեսություններին աջակցություն	Այլընտրանքային պարզեցում	Բիզնեսի զարգացման սուբսիդիաներ
Կոոպերացման աջակցություն	Իրավական հիմքերի բարելավում	Աջակցություն արտադրողների խմբերի ձևավորման, կոոպերացման, իրացման կազմակերպման համար

ԵՄ-ում գյուղատնտեսությանն աջակցությունը բնութագրվում է ինտեգրված մոտեցմամբ և իրականացվում է շուկայի կարգավորման միջոցառումների հետ միասին (քվոտաներ, շուկայական գների սահմանում և այլն):

Շուկայի կարգավորման հիմնական գործիք են հանդիսանում գնումային ինտերվենցիաները, որոնք փաստացի դարձել են հակաճգնաժամային գործիք համաշխարհային շուկայում գների լուրջ տատանումների ժամանակ: Ինտերվենցիոն գնումներ իրականացվում են, երբ ապրանքի գինն արտաքին շուկաներում որոշակի ժամանակահատվածում ցածր է սահմանված միջամտության (ինտերվենցիոն) գնի մակարդակից:

ԱՄՆ-ում պետական աջակցության կառուցվածքային տարբերակիչ առանձնահատկությունն այն է, որ բյուջեի հիմնական մասն ուղղվում է «կանաչ զամբյուղի» միջոցառումներին:

Եկամտի աջակցման «չկապակցված» (FCA, Farm service Agency, Farm act PL110-246) սուբսիդավորման միջոցառման համաձայն ֆերմերներին տարեկան ուղղակի վճարներ են իրականացվում ցորենի, եգիպտացորենի, սորգոյի, գարու, վարսակի, բամբակի, բրնձի, սոյայի և այլ յուղոտու կուլտուրաների մշակության համար: Վճարների չափը հաշվարկվում է ելնելով նախորդ գյուղատնտեսական տարվա ցանքատարածություններից և յուրաքանչյուր մշակաբույսի համար հաստատված դրույքաչափերից: Սուբսիդիաներ ստանալու համար ընթացիկ տարում պարտադիր արտադրության կազմակերպում չի պահանջվում:

Գյուղատնտեսական առաջնային արտադրական միավորներին աջակցելու նպատակով ՀՀ-ում նույնպես, ուղղակի վճարման միջոցով, իրականացվել և իրականացվում են ծրագրեր, մասնավորապես.

- 2012-2014թթ. «Պետական աջակցություն գյուղատնտեսական հողօգտագործողներին» ծրագրի շրջանակներում ցորենի և գարու 1 հա փաստացի մշակած ցանքատարածության համար վճարում էին 35 հազ. դրամ: Ծրագրով հատկացված գումարները (յուրաքանչյուր տարի 550 հազ. դրամ) պետք է օգտագործվեր վարի, կուլտիվացիայի, ցանքի նպատակով: Այն բավականին հաջողեց, սակայն հասցեական կառուցակարգերի բացակայության պատճառով իր հետ բերեց նաև մի շարք բացասական հետևանքներ:

- 2022թ. մեկնարկել է «Հայաստանի Հանրապետությունում աշնանացան ցորենի արտադրության խթանման» պետական աջակցության ծրագիրը, որի շրջանակներում իրականացվում է 1 հա աշնանացան ցորենի մշակության ծախ-

սերի՝ մասնավորապես. սերմի, պարարտանյութի և դիզելային վառելիքի ձեռքբերման ծախսերի մասնակի փոխհատուցման միջոցով: Ըստ ծրագրի յուրաքանչյուր շահառուի 1 հա-ի հաշվով կփոխհատուցվի հավաստագրված, ծրագրում ընդգրկված սորտերի էլիտային կամ 1-ին վերարտադրության սերմերով ցանքի դեպքում 120.0 հազ. դրամ, իսկ չհավաստագրված սերմերով ցանքի դեպքում՝ 70.0 հազ. դրամ: Պետք է ընդգծել, որ օժանդակության ծրագրի շահառուներ չեն կարող հանդիսանալ Արմավիրի և Արարատի մարզերում գործող գյուղա-ցիական տնտեսությունները:¹

ԱՄՆ-ի հատուկ-պարենի աջակցության կառուցակարգերում գլխավոր տեղ է զբաղեցնում «Իրացման փոխառություն» համակարգը, որի ներդրման միջոցով շուկայական գների անկման դեպքում ֆերմերին երաշխավորվում է պարենային ապրանքների շուկայում իրացումից ստացվող հասույթի նվազագույն մակարդակ: «Իրացման փոխառություն» ֆերմերը կարող է ստանալ բերքահավաքից հետո Ապրանքավարկային կորպորացիայից (Commodity Credit Corporation) տվյալ արտադրանքի գործող գրավի գնի մակարդակին համապատասխան: Ֆերմերը կարող է հետ գնել գրավադրված ապրանքը նշված ժամանակահատվածի ամենացածր՝ միջազգային, շուկայական կամ գրավի գնով: Եթե նշված ժամանակահատվածում միջազգային կամ շուկայական գինը գրավի գնից ավելի ցածր է, ապա ֆերմերը կարող է հետ գնել իր ապրանքը միջազգային կամ շուկայական գնով, ապահովելով լրացուցիչ եկամուտ, ապրանքի հետ գնման և գրավի գնի տարբերության չափով: Ապրանքը հետ չգնելու դեպքում այն համարվում է պետական սեփականություն:²

Վերջին տարիներին լայն տարածում է ստացել գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ապահովագրական ծախսերի սուբսիդավորումը: ԱՄՆ-ում ապահովագրության հիմնական պետական ծրագրերն են բերքի բազմառիսկային ապահովագրման ծրագիրը (MPCI) և աղետից ռիսկերի պաշտպանության ծրագիրը (CAT): MPCI ծրագիրն ապահովում է պաշտպանություն բազմաթիվ տարերային աղետներից (երաշտից, ավելորդ խոնավությունից, ջրհեղեղներից, ուժեղ քամիներից և այլն): Ծրագրի շրջանակներում (ընդգրկված է 117 տեսակի մշակաբույս) ապահովագրական դեպք տեղի է ունենում, երբ փաստացի բերքը ցածր է նախորդ մի քանի տարիների միջինից (փոխհատուցում կատարվում է ելնելով նախորդ 4-10 տարիների բերքատվության ցուցանիշներից ելնելով):³

Միևնույն ժամանակ Հայաստանում գյուղատնտեսության ապահովագրությունը ներդրվել է 2019թ. պիլոտային ծրագրի շրջանակներում: 2021թ. Ապահովագրվող մշակաբույսերի ցանկն ընդլայնվել է ընդգրկելով ծիրանը, խաղողը, խնձորը, դեղձը, սալորը, աշնանացան և/կամ զարնանացան հացահատիկը (ցո-

¹ ՀՀ-ում աշնանացան ցորենի արտադրության խթանման 2022թ. պետական աջակցության ծրագիր, <https://mineconomy.am/page/2209>

² U.S. Government Accountability Office (GAO) official site page <https://www.gao.gov/farm-programs>

³ U.S. Government Accountability Office (GAO) official site page <https://www.gao.gov/action-tracker/agriculture-crop-insurance-2013-19>

րեն, գարի, վարսակ), կարտոֆիլը, ձմերուկը և սեխը: Մինչ 2022թ. Ապահովագրության ենթակա էր երկու ռիսկ՝ «Կարկտահարություն և հրդեհ» և «Գարնանային ցրտահարություն»: Ընթացիկ տարում ապահովագրվում է ևս մեկ ռիսկ՝ «Երաշտը»: Ծրագրով ապահովագրավճարի չափը պետությունը սուբսիդավորվում է 50-60 տոկոսով: Գյուղատնտեսությունն ապահովագրողների ազգային գործակալության տեղեկատվության համաձայն 2020թ. ապահովագրական ընկերությունների կողմից փաստացի վաճառվել է 1546, իսկ 2021թ.՝ 4279 ապահովագրական պայմանագիր, իսկ կնքված պայմանագրերի արդյունքում ապահովագրված այգիների և ցանքատարածությունների մակերեսը 2022թ. 2021թ. համեմատ աճել է 1,3 անգամ¹: Չնայած գրանցած հաջողություններին ծրագրում կան թերացումներ, հատկապես ժամանակին վնասի գնահատման աշխատանքների և փոխհատուցման գործընթացի կազմակերպման առումով:

Կանադայում ֆերմերը տնտեսության ընդհանուր գործունեությունից ստացված համախառն եկամտի նվազման դեպքում հնարավորություն ունի ստանալու սուբսիդիաներ: Միաժամանակ հաշվի չի առնվում, թե որ ապրանքի արտադրությունն է վնասաբեր եղել: Փոխհատուցումը կատարվում է վերջին 5 տարիների ընթացքում ֆերմերների ստացած միջին եկամտի համեմատությամբ: Սուբսիդավորումը ֆերմերը ստանում է ֆինանսական հաշվետվությունը ներկայացնելուց հետո 60-90 օրվա ընթացքում:²

Բելառուսի հանրապետությունում գյուղացիական (ֆերմերային) տնտեսություններին տրամադրվում է ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի պետական աջակցություն:³ Գյուղացիական տնտեսություններին պետական աջակցության շրջանակներում տրամադրվում է ժամանակակից տեխնիկայի և սարքավորումների ֆինանսական վարձակալություն (լիզինգ): «Բելառուսի հանրապետության զարգացման բանկ» ԲԲԸ-ի հետ համաձայնեցված՝ մշակվել է վարկավորման աստիճանակարգման մեթոդաբանություն: Գյուղացիական նորաստեղծ տնտեսությունը վարում է եկամուտների և ծախսերի մատյան (կանխավճար 20%-ից սկսած), վարում է հաշվապահական հաշվառում՝ ընդհանուր սահմանված կարգով՝ կանխավճար 10%-ից սկսած՝ ելնելով վարկավորման վարկանիշից և անհրաժեշտության դեպքում լրացուցիչ երաշխիքի տրամադրումից: Գյուղացիական տնտեսությունները հնարավորություն ունեն առանց կանխավճարի (վարկային վարկանիշը ոչ ցածր «B»-ից) ձեռք բերել տեխնիկա կամ սարքավորում, եթե դրանք վարձակալվում են «Մինսկի ավտոմոբիլային գործարան» ԲԲԸ-ից:

¹ Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրերի 2020թ. և 2021թ. տարեկան հաշվետվություն www.mineconomy.am

² И.А. Зигаева// МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ЖИВОТНОВОДСТВА// ВЕСТНИК СЕЛЬСКОГО РАЗВИТИЯ И СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ №2(22), 2019

³ Բելառուսի հանրապետության Գյուղատնտեսության և պարենի նախարարության պաշտոնական էջկայք՝ <https://www.mshp.gov.by/farmer/>

Հայաստանում գյուղատնտեսական տեխնիկայի լիզինգի աջակցության ծրագրի մեկնարկը տրվել է 2017թ., որի շրջանակներում տնտեսավարողներին տրամադրվում է տրակտորներ՝ տարբեր մակնիշների, կոմբայններ, հավաքիչ-մամլիչներ, շարքացաններ, գութաններ, խոտհնձիչներ, կարտոֆիլատնկիչներ, կարտոֆիլաքանդիչներ, կուլտիվատորներ, ֆրեզներ, սրսկիչներ, տրակտորային կցասայլակներ և այլ գյուղատնտեսական տեխնիկա: Ծրագրի համաձայն տարեկան տոկոսադրույքը 2% է, կանխավճարը կազմում է լիզինգի առարկայի ձեռքբերման գնի 20% չափով, լիզինգի մարման ժամկետը տատանվում է 3-10 տարվա միջակայքում՝ ելնելով ձեռքբերված տեխնիկայի տեսակից: Լիզինգի մայր գումարի և տոկոսադրույքի վճարման համար նախատեսված է դադարի շրջաններ՝ տարեկան մինչև 6 ամիս: Ծրագրի շրջանակում նույն լիզինգատուի կողմից ձեռք բերվող լիզինգի առարկաների ընդհանուր գումարը չպետք է գերազանցի 250,0 մլն դրամը:¹

Կորոնավիրուսային համավարակով և պատերազմական իրավիճակով պայմանավորված 2020թ. և 2021թ. լիզինգի համար սահմանվել էր 0% տոկոսադրույք: 2020թ. տրամադրվել 573, 2021թ.՝ 538 միավոր գյուղատնտեսական տեխնիկա:²

Իրականացված հարցումները վկայում են, որ գյուղացիական տնտեսություններն ունեն տեղեկատվության հասանելիության և մատչելիության պակաս, հատկապես նշվում է, որ լիզինգն ունի կարճ մարման ժամկետ, իսկ պետության կողմից սուբսիդավորվում է լիզինգի փաստացի տոկոսադրույքի 2 տոկոսային կետը (ծրագրի պայմաններն այլ են), ինչի արդյունքում ծրագրի մասնակիցները դժգոհում են պայմաններից, մի մասն էլ խուսափում են մասնակցել լիզինգի պետական աջակցության ծրագրին:

Ուկրաինայում հատկանշական է ագրոարդյունաբերական համալիրում վարկային տոկոսների նվազեցման ֆինանսական պետական աջակցության ծրագիրը: Աջակցությունը տրամադրվում է մրցույթային ձևով, իսկ փոխհատուցում տրվում է փոքր և միջին գյուղատնտեսական արտադրանք արտադրողներին 50%-ի չափով վարկային տոկոսները մարելու համար: Ծրագիրը սուբսիդավորում է արտադրական ծախսերը՝ վառելանյութի և քսանյութի, սերմերի, պարարտանյութերի և այլն: Վարկային միջոցները տրամադրվում են հատկապես մինչև 385 հազ. ԱՄՆ դոլար տարեկան հասույթ ունեցող տնտեսավարողներին:³

¹ ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության 2020թ. տարեկան հաշվետվություն, Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրեր, էջ 9,

https://mineconomy.am/media/18869/Programs_Arm4.pdf

² ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության 2021թ. տարեկան հաշվետվություն, Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրեր, էջ 8,

<https://mineconomy.am/media/18884/hashvet%202021.pdf>

³ Государственная поддержка сельского хозяйства: развитые и развивающиеся страны // ЕЭК, Департамент агропромышленной политики. М-2017. стр. 31

Նման ծրագիր իրականացվել է նաև ՀՀ-ում 2015-2017թթ., երբ պետական աջակցություն էր տրամադրվում հողօգտագործողներին, տրամադրելով մատչելի գներով ագրոտական պարարտանյութ և դիզելային վառելանյութ: Այդ ծրագրի շրջանակներում գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներն ագրոտական պարարտանյութը ձեռք էին բերում 1 կգ 120 դրամ արժեքով (1 պարկը՝ 50կգ քաշով, 6000 դրամ): Մատչելի գներով դիզելային վառելանյութի ձեռքբերման ծրագրով, մարզերում ներկայացված պահանջարկին համապատասխան, հողօգտագործողներին տրամադրում էին դիզելային վառելիք 1լ 350 դրամ արժեքով (հանդիսանում էր շուկայականից ցածր գին):¹

Հարցումները ցույց են տվել, որ ծրագրով տրամադրված ագրոտական պարարտանյութի որակը ցածր էր և չէր ապահովում ցանկալի արդյունք:

2022թ. վերսկսել է մատչելի գներով ագրոտական, ֆոսֆորական և կալիումական պարարտանյութերի ձեռքբերման պետական աջակցության ծրագիրը, որի շրջանակներում պարարտանյութը տրամադրվում է առավելագույնը 3 հա հողատարածքում մշակություն իրականացնելու համար՝ սուբսիդավորելով է 1 պարկի (50 կգ) հաշվով 9000 դրամ:

Ուկրաինայի «Խաղողի, պտղի և հատապտուղների երիտասարդ այգիների հիմնման և պահպանության, գայլուկաբուծության զարգացման» պետական աջակցության ծրագրի շրջանակներում փոխհատուցվում է խաղողագործությունում, պտղաբուծությունում և գայլուկաբուծությունում իրականացվող ծախսերը, որոնք ուղղված են մինչև պտղատու տարիքի հասնող բույսերի պահպանության ծախսերը, պտղատու այգում կաթիլային ոռոգման անցկացման և համապատասխան ջրային ավազանի շինարարությունը, 500 տոննա տարողությամբ սառնարանային տնտեսությունների կառուցումը:

«Խաղողի, ժամանակակից տեխնոլոգիաներով մշակվող ինտենսիվ պտղատու այգիների և հատապտղանոցների հիմնման» ծրագիրն Հայաստանում իրականացվել է 2018-2020թթ. երկու բաղադրիչով՝ վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորման և ծախսերի մասնակի փոխհատուցման միջոցով: 2021թ. ծրագիրը վերանվանվել է «ՀՀ-ում ինտենսիվ այգեգործության զարգացման, արդիական տեխնոլոգիաների ներդրման և ոչ ավանդական բարձրարժեք մշակաբույսերի արտադրության խթանման պետական աջակցության 2021-2023թթ.» անվանմամբ: 2018թ. ծրագրին մասնակցել է 2 շահառու և հիմնվել է 20 հա այգի, իսկ 2020թ. շահառուների թիվը ավելացել է կազմելով 53 շահառու՝ հիմնվել է 518,6 հա: 2021թ. 2020թ. համեմատ շահառուների թիվն աճել է 120%-ով (117 շահառու), իսկ հիմնված այգիների տարածքներն ավելացել է 937,4 հա-ով՝ կազմելով 1456 հա:²

¹ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության հին կայքէջ՝ www.minagro.am

² ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության 2021թ. տարեկան հաշվետվություն, Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրեր, էջ 8, <https://mineconomy.am/media/18884/hashvet%202021.pdf>

Ուկրաինայում անասնաբուծության ճյուղի զարգացման պետական աջակցությունն իրականացվում է ֆիզիկական անձանց խոշոր եղջերավոր անասունների մատղաշի պահվածքի և պահպանման համար՝ հատուկ բյուջետային դոտացիաների միջոցով, մասնավորապես 9.62 ԱՄՆ դոլար/գլուխ յուրաքանչյուր 3 ամսվա համար մինչև 15 ամսական հասակը: Ծրագրի շահառուներ կարող են հանդիսանալ նաև արտադրական կամ ծառայություններ մատուցող կոոպերատիվների անդամները, ինչպես նաև ֆերմերային տնտեսությունները, որոնք իրենց պահած գյուղատնտեսական կենդանիներին տալիս են մորթի սեփական (կամ վարձակալական հիմունքներով) սպանդանոցներ ունեցող կամ վերամշակում իրականացնող (սպանդի գործառնություն) տնտեսություններին՝ 1կգ ԽԵԿ-ի համար 0.1 ԱՄՆ դոլար/կգ, 100-120կգ խոզի համար՝ 0.06 ԱՄՆ դոլար/կգ, 120-150կգ խոզինը՝ 0.04 ԱՄՆ դոլար/կգ:

ՀՀ-ում նմանօրինակ ծրագրեր են, «Փոքր և միջին «խելացի» անասնաշենքերի կառուցման կամ վերակառուցման և դրանց տեխնոլոգիական ապահովման» և «ՀՀ տավարաբուծության 2019-2024թթ. զարգացման» պետական աջակցության ծրագրերը: «Փոքր և միջին «խելացի» անասնաշենքերի կառուցման կամ վերակառուցման և դրանց տեխնոլոգիական ապահովման աջակցության» ծրագիրն իրականացվում է 2 բաղադրիչով՝ ծախսերի մասնակի փոխհատուցման և վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորման միջոցով: Հիմնական նպատակն է բարձրացնել կենդանիների մթերատվության ցուցանիշները: 2019թ. ծրագրի շրջանակներում փոխհատուցում է ստացել 2 շահառու՝ 14.5 մլն դրամ: 2020թ. կնքվել է 35 պայմանագիր և շահագործման հանձնվել 13 անասնաշենք, իրականացվել է 20 փոխհատուցում 230.9 մլն դրամի չափով: 2021թ. համեմատ 2020թ. կնքված պայմանագրերի թիվը կրճատվել է (27 պայմանագիր), իսկ փոխհատուցումը ավելացել է կազմելով 44 (347.8 մլն դրամ):¹

«ՀՀ տավարաբուծության 2019-2024թթ. զարգացման» ծրագրի նպատակը ՀՀ-ում տավարաբուծությամբ զբաղվող տնտեսավարողներին մատչելի պայմաններով, մասնավորապես՝ վարկերի տոկոսադրույքի մասնակի սուբսիդավորման միջոցով տոհմային ԽԵԿ-ի մատակարարումն է: 2021թ. 2019թ. համեմատ գլխաքանակն ավելացել է կազմելով 750 գլուխ կենդանի՝ 565,0 մլն. դրամ արժեքով:²

Ուսումնասիրությունները վկայում են, որ գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում ծրագրին մասնակցելու մեծ հետաքրքրություն կա, սակայն, քանի որ դասընթացները միայն Երևան քաղաքում են կազմակերպվում, հատկապես հեռավոր մարզերից ծրագրին մասնակցելը դառնում է անհնար: Փոքր և միջին «խելացի» անասնաշենքերի կառուցման կամ վերակառուցման և դրանց տեխնոլոգիական ապահովման աջակցության» ծրագրի որոշ շահառուներ դժգոհություններ են հայտնում առ այն, որ զուգահեռ չեն կարողանում մասնակցել «ՀՀ տավարաբուծության 2019-2024թթ. զարգացման» ծրագրին օրինակ ֆինանսական կառույցի սահմանափակումների պատճառով:

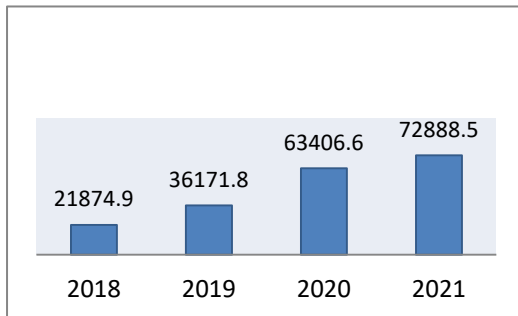
¹ Նույն տեղում, էջ 25 <https://mineconomy.am/media/18884/hashvet%202021.pdf>

² Նույն տեղում, էջ 14 <https://mineconomy.am/media/18884/hashvet%202021.pdf>

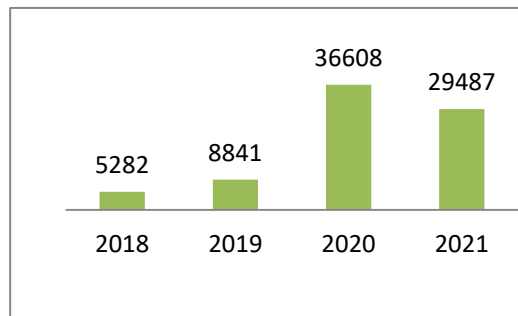
Ֆերմերային տնտեսությունների եկամուտների կայունացման նպատակով Ուկրաինայում իրականացվում է արտոնյալ պայմաններով վարկավորում: Վարկը տրամադրվում է սեփական կամ վարձակալած մինչև 500 հա վարելահող ունեցող ֆերմերային տնտեսություններին: Այն մրցութային է, չի նախատեսում տոկոսներ, մարման ժամկետը՝ 5 տարի, անշարժ կամ շարժական գույքի գրավադրմամբ: Վարկի չափը չի կարող գերազանցել մեկ տնտեսության հաշվով 19.2 հազ. ԱՄՆ դոլարը: Կարող է օգտագործվել սարքավորումների և տեխնիկայի ձեռքբերման, շրջանառու միջոցների թարմացման, օրգանական արտադրանքի սերտիֆիկացման, գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրության և վերամշակման, արտադրական և ոչ արտադրական տարածքների կառուցման և վերակառուցման, բազմամյա տնկարկների հիմնման, վարկային կամ սպառողական կոոպերատիվների զարգացման, ոռոգման համակարգերի ներդրման և հողերի մելիորացիայի համար:

ՀՀ-ում նույնպես իրականացվում է «Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման» ծրագիր, որի շրջանակներում վարկերը տրամադրվում են 5% տոկոսադրույքով, իսկ գյուղատնտեսական կոոպերատիվներին՝ 3%, վարկի գումարը 3-15 մլն. դրամ:¹

Կորոնավիրուսային համավարակով պայմանավորված 2020-2021թթ. գյուղատնտեսական ոլորտին տրամադրվում էին 0% տոկոսադրույքով վարկեր, ինչի արդյունքում 2019թ. համեմատ 2020թ. 4 անգամ ավելացել է շահառուների թիվը (գծապատկեր 1 և 2):

Գծ. 1. Տրամադրված վարկերի գումար, մլն դրամ

Գծ. 2. Տրամադրված վարկերի քանակը, հատ

Ռուսաստանի դաշնությունում Գյուղատնտեսության նախարարությունը ֆերմերներին տրամադրում է աջակցության մի քանի ծրագրեր: Տնտեսավարողը, կախված տնտեսության գործունեության ձևից, կարող է հավակնել դրամաշնորհային ծրագրերի: Աջակցության առավել տարածված տեսակները դրամաշնորհներն են սկսնակ ֆերմերների, ընտանեկան տնտեսության համար և «Ագրոստարտափ» ծրագիրը:

¹ Նույն տեղում, էջ 5 <https://mineconomy.am/media/18884/hashvet%202021.pdf>

Տնտեսավարողը, որը գրանցվել է որպես գյուղացիական (ֆերմերային) տնտեսություն վերջին 2 տարվա ընթացքում, կարող է դիմել սկսնակ ֆերմերների համար դրամաշնորհներին, որի դեպքում ֆերմերը պետք է գրանցվի որպես գյուղացիական տնտեսություն և վերջին 3 տարին զբաղված չլինի ձեռնարկատիրությամբ, որից հետո ղեկավարի տնտեսությունը ոչ ավել քան 24 ամիս, կազմի գյուղացիական տնտեսության զարգացման բիզնես պլան, որում շեշտվի ստացված միջոցների օգտագործման ուղիները, ունենա բիզնես պլանով նախատեսված ներդրումների 10 %-ը, գյուղատնտեսության ոլորտում փորձ (օրինակ դիպլոմի առկայություն), չունենա պարտավորություններ (հատկապես հարկերի, ապահովագրության և տույժերի առումով), ստեղծի յուրաքանչյուր 1 մլն ռուբլու համար 1 աշխատատեղ 5 տարվա ընթացքում:¹

Դրամաշնորհի առավելագույն չափը 3 մլն ռուբլին է, որը պետք ծառայի գյուղացիական տնտեսության զարգացմանը և միջոցներն ուղղի հողատեսքի առքին, կառուցման կամ վերակառուցման համար նախագծային փաստաթղթերի մշակման, պահեստների կամ արտադրական տարածքների գնման կամ վերանորոգման, ճանապարհների կառուցման, կոմունիկացիաների ստեղծման, գյուղատնտեսական կենդանիների և տեխնիկայի գնման:

Գիտական նորույթ

Ուսումնասիրելով գյուղատնտեսության պետական աջակցության միջազգային փորձը և համադրելով ՀՀ-ում իրականացված և իրականացվող համանման ծրագրերի հետ, մեր կողմից մշակվել է հետևյալ նախագծերը.

- Պարենային զամբյուղի հիմնական ապրանք հանդիսացող հացահատիկի արտադրության խթանման նպատակով ՀՀ-ում իրականացնել «Հացահատիկային տնտեսության զարգացման» պետական աջակցության համալիր ծրագիր, որի շրջանակներում նախատեսել նպատակային սուբսիդավորման մոտեցումներ, սերմնաբուծության զարգացում, հացահատիկային կուլտուրաների գնմամբ, պատվերների տրմամբ, վարկային, առևտրային և այլ բնույթի պայմանագրերի կնքմամբ զբաղվող կառույցի ձևավորում, որը հիմնված կլինի պետության և մասնավոր հատվածի համագործակցության հենքի վրա:

- Գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտների կայունացման նպատակով կյանքի կոչել «Երիտասարդ ֆերմերների գործունեության խթանման» պետական օժանդակության ծրագիրը: Ծրագրի շահառու կհանդիսանան առավելապես ՀՀ լեռնային գոտում գործունեություն ծավալող գյուղացիական տնտեսությունները: Հետազոտությունների արդյունքում յուրաքանչյուր տարի կսահմանվի ֆերմերային գործունեության «միջին ծախսերի» ցուցանիշ: Երիտասարդ ֆերմերը մշակված արտադրատնտեսական ցուցանիշների գրանցման ձևաթղթով կներկայացնի իր տնտեսությունում կատարած ծախսերը: Եթե ֆերմերի տնտեսության ծախսերը կգերազանցեն սահմանված «միջին ծախսերից», ապա գյուղացիական տնտեսությունը հնարավորություն կունենա ստանալ սուբսիդիա

¹ Государственная поддержка сельского хозяйства: развитие и развивающиеся страны //ЕЭК, Департамент агропромышленной политики. М-2017. стр. 31

վնասի չափով: Փոխհատուցումը կկատարվի միայն գյուղացիական տնտեսության ներկայացրած ֆինանսական հաշվետվության առկայության դեպքում:

Նշված նախագծերը որոշակի հիմնավորվածության դեպքում, մասնավորապես հացահատիկային կուլտուրաների գնմամբ, պատվերների տրմամբ, առևտրային և այլ բնույթի պայմանագրերի կնքմամբ զբաղվող կառույցի գործառույթների սահմանումը, գյուղացիական տնտեսությունների արտադրատնտեսական ցուցանիշների գրանցման ձևաթղթի մշակումը կարող են հավակնել գիտական նորույթի:

Եզրակացություն

ՀՀ-ում 2018թ. գործողության մեջ դրվեցին պետական աջակցության մեկ տասնյակից ավել բարեփոխված ծրագրեր, որոնք միտված էին գյուղատնտեսությունում կապիտալ ներդրումների ծավալների ավելացմանը, արտադրական հզորությունների ընդլայնմանը, ինովացիոն տեխնոլոգիաների ներդրմանը, տնտեսավարողների եկամուտների կայունացմանը և այլն: Կորոնավիրուսային համավարակով և պատերազմով պայմանավորված, տնտեսական մարտահրավերներին դիմակայելու նպատակով, ՀՀ կառավարության կողմից 2020-2021թթ. իրականացվեցին նոր միջոցառումներ: Մասնավորապես՝ ծրագրերն ունեին առավել արտոնյալ պայմաններ՝ 0% տոկոսադրույք և տարբեր տնտեսավարողների համար տարբերակված չափաքանակներով համաֆինանսավորման հնարավորություն: Չնայած գյուղատնտեսության ոլորտում իրականացվող ծրագրերի դրական արդյունքներին, վերահսկողական, մոնիթորինգի և հասցեական կառուցակարգերի բացակայության պատճառով հետազոտչության գնահատականները լիարժեք պատկերացում չեն տալիս դրական և բացասական հետևանքների մասին, որոնք իրավմամբ առկա են եղել:

Միջազգային փորձի շուրջ վերլուծությունները վկայում են աշխարհում գյուղացիական (ֆերմերային) տնտեսությունների զարգացմանն ուղղված պետական աջակցության ընդլայնման մասին և տարեցտարի աճելով ուղղվում է երիտասարդ ֆերմերների ներգրավմանն ու եկամուտների կայունացմանը: Հայաստանի Հանրապետությունում կիրառելի ենք համարում պետական աջակցության արդեն իսկ փորձարկված ձևերը՝ ԵՄ-ում գործող գնումային ինտերվենցիաները, ԱՄՆ-ի «Իրացման փոխառության» համակարգը և այլն:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Ավետիսյան Ս., Ծպնեցյան Հ.// Գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքի սուբսիդավորման անհրաժեշտությունը և սկզբունքները// Սոցիալ-տնտեսական զարգացման արդի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում (հանրապետական գիտաժողովի նյութեր). – Եր.: «Գիտություն» հրատ., 2008.- 249 էջ
2. Բելառուսի հանրապետության Գյուղատնտեսության և պարենի նախարարության պաշտոնական էջ կայք՝ <https://www.mshp.gov.by/farmer/>
3. Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրերի 2020թ. և 2021թ. տարեկան հաշվետվություն www.mineconomy.am

4. ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության 2020թ. տարեկան հաշվետվություն, Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրեր, https://mineconomy.am/media/18869/Programs_Arm4.pdf
5. ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության 2021թ. տարեկան հաշվետվություն, Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրեր, <https://mineconomy.am/media/18884/hashvet%202021.pdf>
6. ՀՀ-ում աշնանացան ցորենի արտադրության խթանման 2022թ. պետական աջակցության ծրագիր, <https://mineconomy.am/page/2209>
7. ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության հին կայքէջ՝ www.minagro.am
8. Блауг М., Экономическая мысль в ретроспективе/ М. Блауг – М.: Дело Лтд., 1994
9. Восканян А. Е., Карапетян К. Л. // Необходимость применения механизмов государственного регулирования в аграрной сфере РА// Информационные технологии и управление. 4. Ереван: Энциклопедия – Армения, 2012.-87с.
10. Государственная поддержка сельского хозяйства: развитие и развивающиеся страны//ЕЭК, Департамент агропромышленной политики. М-2017.
11. Зигаева И.А.// Международный опыт государственной поддержки животноводства// Вестник сельского развития и социальной политики №2(22), 2019
12. Смит А., Исследование о природе и причинах богатства народов. Т. 1-2. – М., Л., 1935. Т. 1.- 371 с.
13. Фунтикова А. А., Государственное регулирование сельского хозяйства в условиях переходной экономики, диссертация, 2007г.
14. Фунтикова А. А., Государственное регулирование сельского хозяйства в условиях переходной экономики, диссертация, 2007г.- с. 12
15. U.S. Government Accountability Office (GAO) official site page <https://www.gao.gov/farm-programs>, <https://www.gao.gov/action-tracker/agriculture-crop-insurance-2013-19>

References

1. Avetisyan S., C'pnecyan H.// Gyowghatntesakan varkeri tokosadrowyqi sowbsidavorman anhrjheshtowt'yowny' & skzbowqnery'// Social-ntesakan zargacman ardi himnaxndirneri' Hayastani Hanrapetowt'yownowm (hanrapetakan gitajhoghovi nyowt'r). – Er.: «Gitowt'yown» hrat., 2008.- 249 e'j
2. Belar'owsi hanrapetowt'yan Gyowghatntesowt'yan & pareni naxararowt'yan pashtonakan e'jkayq՝ <https://www.msnp.gov.by/farmer/>
3. Gyowghatntesowt'yan petakan ajakcowt'yan c'ragreri 2020t'. & 2021t'. tarekan hashvetvowt'yown www.mineconomy.am
4. HH e'konomikayi naxararowt'yan 2020t'. tarekan hashvetvowt'yown, Gyowghatntesowt'yan petakan ajakcowt'yan c'ragrer, https://mineconomy.am/media/18869/Programs_Arm4.pdf

5. HH e'konomikayi naxararowt'yan 2021t'. tarekan hashvetvowt'yown, Gyowgha-
ntesowt'yan petakan ajakcowt'yan c'ragrer,
<https://mineconomy.am/media/18884/hashvet%202021.pdf>
6. HH-owm ashnanacan coreni artadrowt'yan xt'anman 2022t'. petakan ajakcowt'yan
c'ragir, <https://mineconomy.am/page/2209>
7. HH gyowghatntesowt'yan naxararowt'yan hin kayqe'j` www.minagro.am
8. Blaug M., Jekonomicheskaja mysl' v retrospektive/ M. Blaug – M.: Delo Ltd., 1994
9. Voskanjan A. E., Karapetjan K. L. // Neobhodimost' primenenija mehanizmov
gosudarstvennogo regulirovanija v agrarnoj sfere RA// Informacionnye tehnologii i
upravlenie. 4. Erevan: Jenciklopedija – Armenija, 2012.-87s.
10. Gosudarstvennaja podderzhka sel'skogo hozjajstva: razvitye i razvivajushhiesja
strany//EJeK, Departament agropromyshlennoj politiki. M-2017.
11. Zigaeva I.A.// Mezhdunarodnyj opyt gosudarstvennoj podderzhki zhivotnovodstva//
Vestnik sel'skogo razvitija i social'noj politiki #2(22), 2019
12. Smit A., Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov. T. 1-2. – M., L.,
1935. T. 1.- 371 s.
13. Funtikova A. A., Gosudarstvennoe regulirovanie sel'skogo hozjajstva v uslovijah
perehodnoj jekonomiki, dissertacija, 2007g.
14. Funtikova A. A., Gosudarstvennoe regulirovanie sel'skogo hozjajstva v uslovijah
perehodnoj jekonomiki, dissertacija, 2007g.- s. 12
15. U.S. Government Accountability Office (GAO) official site page
<https://www.gao.gov/farm-programs>, <https://www.gao.gov/action-tracker/agriculture-crop-insurance-2013-19>

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՐՁԸ, ՔԱՂՎԱԾ ԴԱՍԵՐԸ ԵՎ ՀՀ-ՈՒՄ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Աշոտ Երջանիկի Ոսկանյան Մարգո Վարդանի Ղազարյան

Համառոտագիր: Թեմայի արդիականությունը: ՀՀ ագրարային ռեսուրսների օգտագործման, գյուղական բնակավայրերում առկա սոցիալական և տնտեսական վիճակը, աղքատության բարձր մակարդակը, գյուղացիական տնտեսությունների անկայուն եկամուտները, գյուղաբնակների ցածր կենսամակարդակը և իրականացվող պետական աջակցության իրավիճակային ծրագրերն ուղղակիորեն դրդում են բարեփոխելու և կատարելագործելու ագրարային քաղաքականությունը:

Հոդվածի նպատակն է վերհանել գյուղատնտեսության պետական աջակցության միջազգային փորձը և առանձնացնել այն ծրագրային մոտեցումները, որոնք կիրառելի կլինեն ՀՀ-ում և կապահովեն ցանկալի հետազոտություն: Նպատակի իրագործման համար խնդիր է դրվել ուսումնասիրել մի շարք զար-

գացած և զարգացող երկրների պետական աջակցության քաղաքականությունը և առանձնացնել հանրապետությունում առավել կիրառելի ծրագրային մոտեցումները, իրականացնել ՀՀ և այլ երկրների պետական աջակցության որոշ ծրագրերի համեմատական վերլուծություն, քաղված դասերի հիման վրա առաջարկել ՀՀ-ում պետական օժանդակության ծրագրերի դրույթներ:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը հիմնված է գործնական ուսումնասիրությունների վրա, որոնց հիմքում ընկած է գյուղացիական տնտեսություններում կատարված հարցումները, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության կողմից ներկայացված «Գյուղատնտեսության պետական աջակցության ծրագրերի» տարեկան հաշվետվությունները:

Միջազգային փորձի շուրջ վերլուծությունները վկայում են աշխարհում գյուղացիական (ֆերմերային) տնտեսությունների զարգացմանն ուղղված պետական աջակցության ընդլայնման մասին և տարեցտարի աճելով ուղղվում է երիտասարդ ֆերմերների ներգրավմանն ու եկամուտների կայունացմանը: Հայաստանի Հանրապետությունում կիրառելի ենք համարում պետական աջակցության արդեն իսկ փորձարկված ձևերը՝ ԵՄ-ում գործող գնումային ինտերվենցիաները, ԱՄՆ-ի «Իրացման փոխառության» համակարգը և այլն:

Հոդվածում ներկայացված նախագծերը որոշակի հիմնավորվածության դեպքում, մասնավորապես հացահատիկային կուլտուրաների գնմամբ, պատվերների տրմամբ, առևտրային և այլ բնույթի պայմանագրերի կնքմամբ զբաղվող կառույցի գործառույթների սահմանում, գյուղացիական տնտեսությունների արտադրատնտեսական ցուցանիշների ձևաթղթի մշակումը կարող են հավակնել գիտական նորույթի, իսկ ստացված արդյունքները կնպաստեն ագրարային վարվող պարզ քաղաքականությունից անցնել բազմաքայլ քաղաքականության:

Բանալի բառեր. գյուղատնտեսություն, գյուղացիական տնտեսություններ, միջազգային փորձ, պետական աջակցություն, օժանդակության ծրագրեր, փոխհատուցում, սուբսիդիա:

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА, ИЗВЛЕЧЕННЫЕ УРОКИ И ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ В РА

Ашот Ерджаникович Восканян
Марго Вардановна Казарян

Аннотация: Актуальность темы - Использование аграрных ресурсов, социальное и экономическое положение сельской местности, высокий уровень бедности, неустойчивые доходы крестьянских хозяйств, низкий уровень жизни сельских жителей и реализуемые ситуационные программы государственной поддержки в РА подталкивают к реформированию и совершенствованию аграрной политики.

Цель статьи – выявить международный опыт государственной поддержки сельского хозяйства и выделить те программные подходы, которые будут приме-

нимы в РА и обеспечат желаемое воздействие. Для достижения цели поставлена задача изучить политику государственной поддержки ряда развитых и развивающихся стран и выделить наиболее применимые в республике программные подходы; провести сравнительный анализ некоторых программ государственной поддержки РА и других стран; на основе извлеченных уроков предложить положения программ государственной поддержки в РА.

Методология исследования основана на практических исследованиях, в основе которых лежат опросы, проведенные в крестьянских хозяйствах, годовые отчеты «Программ государственной поддержки сельского хозяйства», представленные Министерством экономики РА.

Анализ международного опыта свидетельствует о расширении государственной поддержки, направленной на развитие крестьянских хозяйств в мире, и с каждым годом направляется на привлечение молодых фермеров и стабилизацию их доходов. В Республике Армения применимы уже проверенные формы государственной поддержки: действующие в ЕС закупочные интервенции, система «заимствования» США и др.

Представленные в статье проекты при определенной обоснованности, в частности, определение функций структуры, занимающейся закупкой зерновых культур, выдачей заказов, заключением договоров коммерческого и иного характера, разработка формы производственно-экономических показателей крестьянских хозяйств могут претендовать на научную новизну, а полученные результаты будут способствовать переходу от простой аграрной политики к многоступенчатой политике.

Ключевые слова: сельское хозяйство, крестьянские хозяйства, международный опыт, государственная поддержка, программы поддержки, компенсация, субсидия.

INTERNATIONAL BEST PRACTICES OF STATE SUPPORT FOR AGRICULTURE, LESSONS LEARNED AND POSSIBILITIES OF APPLICATION IN THE RA

Ashot Erjanik Voskanyan
Margo Vardan Ghazaryan

Abstract:

Relevance of the topic. The use of agrarian resources of RA, the social and economic situation in rural areas, the high level of poverty, the unstable incomes of rural households, the low living standards of rural residents and the implemented state support programs directly motivate to reform and improve the agrarian policy.

The purpose of the article is to identify the international best practices of the state support for agriculture and to highlight the program approaches that will be applicable in RA and will ensure the desired impact. In order to achieve the goal, the objective

was to study the state support policy of a number of developed and developing countries and to identify the most applicable program approaches in the republic, to carry out a comparative analysis of some state support programs of RA and other countries, to propose provisions of state support programs in RA based on the lessons learned.

The research methodology is based on practical studies, which are based on surveys conducted in the agricultural sector, annual reports of the "State Support Programs for Agriculture" presented by the Ministry of Economy of the RA.

The analysis of international experience testifies the expansion of state support aimed at the development of peasant (farmer) economies in the world, and is directed to the involvement of young farmers and the stabilization of incomes by increasing year by year. We consider the already tested forms of state support to be applicable in the RA: purchase interventions operating in the EU, the USA's "Realization Loan" system, etc.

If the projects presented in the article are justified, in particular, the definition of the functions of the structure dealing with the purchase of grain crops, placing orders, concluding commercial and other contracts, the development of the form of production and economic indicators of agricultural farms can claim to be a scientific innovation, and the results obtained will facilitate the transition from a simple agrarian policy to a multi-stage policy.

Keywords: agriculture, farms, international experience, government support, assistance programs, compensation, subsidy.